

การศึกษาเชิงคุณภาพ: จิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษา
ประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู วิทยาลัยนครราชสีมา*
A QUALITATIVE INVESTIGATION: THE TEACHER SPIRIT OF
POSTGRADUATE DIPLOMA STUDENTS AT NAKHONRATCHASIMA
COLLEGE

นัยนา ชำของ¹ และ อนิรุทธิ์ สมเสาร์²

Naiyana Chamchong¹ and Anirudh Somsao²

¹⁻²คณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนครราชสีมา

¹⁻²Faculty of Education, Nakhonratchasima College, Thailand

Corresponding Author's Email: anir.soms@nmc.ac.th

วันที่รับบทความ : 27 มกราคม 2569; วันแก้ไขบทความ 6 กุมภาพันธ์ 2569; วันที่ออกรับบทความ : 8 กุมภาพันธ์ 2569

Received 27 January 2026; Revised 6 February 2026; Accepted 8 February 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) สำนวจความเข้าใจและความหมายที่นักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู วิทยาลัยนครราชสีมา ที่มีต่อจิตวิญญาณความเป็นครู (2) ศึกษามิติสำคัญของจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู และ (3) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวและพัฒนาการของจิตวิญญาณความเป็นครู โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา ผู้ให้ข้อมูลหลักคือประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู จำนวน 10 คน ที่ได้รับการคัดเลือกแบบเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการ

Citation:

* นัยนา ชำของ และ อนิรุทธิ์ สมเสาร์. (2569). การศึกษาเชิงคุณภาพ: จิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู วิทยาลัยนครราชสีมา. วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่, 4(1), 898-913.

Naiyana Chamchong and Anirudh Somsao. (2026). A Qualitative Investigation: The Teacher Spirit Of Postgraduate Diploma Students At Nakhonratchasima College.

Modern Academic Development and Promotion Journal, 4(1), 898-913.;

DOI: <https://doi.org/10.>

<https://so12.tci-thaijo.org/index.php/MADPIADP/>

สัมภาษณ์เชิงลึกถึงโครงสร้างและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่าจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู ประกอบด้วย 4 มิติหลัก ได้แก่ (1) การเรียกหาภายในสู่วิชาชีพครู (2) จิตสำนึกในการพัฒนาผู้เรียนอย่างองค์รวม (3) ความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองทางวิชาชีพ และ (4) ความศรัทธาในพลังแห่งการศึกษา ผลการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นถึงแรงจูงใจภายในและความหมายที่นักศึกษาในกลุ่มนี้มอบให้กับวิชาชีพครู ซึ่งมีนัยสำคัญต่อการออกแบบหลักสูตรและกระบวนการผลิตครูที่เน้นการบ่มเพาะจิตวิญญาณความเป็นครูควบคู่ไปกับการพัฒนาสมรรถนะทางวิชาชีพ ทั้งนี้ผลการวิจัยก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับอัตลักษณ์และจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู ซึ่งมีลักษณะเฉพาะจากเส้นทางชีวิตและการตัดสินใจเข้าสู่วิชาชีพครูที่แตกต่างจากนักศึกษาครูทั่วไป

คำสำคัญ: ปรากฎการณวิทยา, จิตวิญญาณความเป็นครู, ประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู, การวิจัยเชิงคุณภาพ

Abstract

This research aimed to: (1) explore the understanding and meanings that students enrolled in the Graduate Diploma Programme in Teaching Profession at Nakhonratchasima College hold regarding the spirit of teacher professionalism; (2) examine the key dimensions of the spirit of teacher professionalism among students in the Graduate Diploma Programme in Teaching Profession; and (3) analyse the factors influencing the formation and development of the spirit of teacher professionalism. A qualitative phenomenological research approach was employed. The key informants consisted of ten students from the Graduate Diploma Programme in Teaching Profession, selected through purposive sampling. Data were collected through semi-structured in-depth interviews and participant observation. The data were analysed using inductive content analysis.

The research findings indicated that the spirit of teacher professionalism among students in the Graduate Diploma Programme in Teaching Profession comprises four main dimensions: (1) an inner calling towards the teaching profession; (2) a consciousness of promoting the holistic development of learners; (3) a commitment to professional self-development; and (4) faith in the power of education. These findings reflect the intrinsic motivation and the meanings that this group of students assigns to the teaching profession and have significant implications for curriculum design and teacher education processes that emphasise the cultivation of the spirit of teacher professionalism alongside the development of professional competencies. Accordingly, the findings of this study contribute new knowledge regarding the identity and the spirit of teacherhood among Graduate Diploma students in the teaching profession, which are distinctly shaped by their life trajectories and their deliberate decision to enter the teaching profession, in ways that differ from those of conventional pre-service teacher students.

Keywords: Phenomenology, Teacher professional spirit, Graduate Diploma in Teacher Education, Qualitative research

บทนำ

การผลิตครูถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและความมั่นคงของสังคม เนื่องจากครูมิได้ทำหน้าที่เพียงถ่ายทอดความรู้ หากแต่มีบทบาทในการหล่อหลอมคุณลักษณะ ค่านิยม และทัศนคติของผู้เรียน อันส่งผลต่อการพัฒนาทุนมนุษย์ในระยะยาว งานวิจัยด้านการศึกษาในระดับนานาชาติชี้ให้เห็นว่า คุณภาพครูเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญ (Hattie, 2009) ดังนั้น การพัฒนาครูจึงควรให้ความสำคัญทั้งด้านความรู้ ความสามารถทางวิชาชีพ และมีมิติภายในของความเป็นครูควบคู่กันไป

ในบริบทของประเทศไทย หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู (ป.บัณฑิต) เป็นเส้นทางสำคัญในการผลิตครู โดยเปิดโอกาสให้ผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากสาขาวิชา

อื่นเข้าสู่วิชาชีพครู นักศึกษากลุ่มนี้มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากนักศึกษาครูในหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตหรือศึกษาศาสตรบัณฑิตแบบต่อเนื่อง เนื่องจากมีพื้นฐานความรู้ในสาขาวิชาเฉพาะมาก่อน และตัดสินใจเข้าสู่วิชาชีพครูในช่วงที่มีวุฒิภาวะและประสบการณ์ชีวิตมากขึ้น ความแตกต่างดังกล่าวส่งผลต่อทัศนคติ แรงจูงใจ และการก่อตัวของความเป็นครูในมิติที่ลึกซึ้ง ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการทำความเข้าใจอย่างรอบด้าน

แนวคิดเรื่องจิตวิญญาณความเป็นครูได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในงานวิชาการทั้งในและต่างประเทศ โดยมุ่งเน้นมิติภายในของครูที่สะท้อนถึงความศรัทธาในวิชาชีพ ความรักและเมตตาต่อผู้เรียน ความมุ่งมั่นในการอุทิศตนเพื่อการศึกษา และการมองการสอนเป็น “พันธกิจ” หรือ “การเรียกขานจากภายใน” (calling) มากกว่าการทำงานเพื่อผลตอบแทนภายนอก (Palmer, 2007; Dik & Duffy, 2009) งานศึกษาของ De Klerk (2008) และ Low (2024) ยังชี้ให้เห็นว่า มิติทางจิตวิญญาณของครูมีความสัมพันธ์กับความหมายในการทำงาน ความยั่งยืนทางอารมณ์ และการดำรงอยู่ในวิชาชีพครูอย่างมีคุณค่า

สำหรับบริบทของประเทศไทย งานวิจัยหลายชิ้นสะท้อนให้เห็นว่า จิตวิญญาณความเป็นครูเป็นองค์ประกอบสำคัญของครูที่มีคุณภาพ และเป็นปัจจัยที่ควรได้รับการปลูกฝังอย่างเป็นระบบในกระบวนการผลิตครู (ดวงกมล บางขวด, 2020; ชาญณรงค์ วิเศษสัตย์ และคณะ, 2024) งานศึกษาของ ดวงใจ ชนะสิทธิ์ และคณะ (2559) รวมถึง ปิยะพัชร คล้าจิ้น และ ศิราณี จุฑาปะมา (2025) พบว่า นักศึกษาครูมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในหลายมิติ เช่น ความรักในวิชาชีพ ความรับผิดชอบต่อสังคม และความตั้งใจพัฒนาผู้เรียน อย่างไรก็ตาม งานวิจัยเหล่านี้ส่วนใหญ่มุ่งศึกษานักศึกษาครูในหลักสูตรครูโดยตรง ขณะที่การศึกษากลุ่มนักศึกษา ป.บัณฑิต ซึ่งมีบริบทและเส้นทางการเข้าสู่วิชาชีพแตกต่างออกไปยังมีจำนวนจำกัด

วิทยาลัยนครราชสีมาเป็นสถาบันการศึกษาในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู โดยมีนักศึกษาที่มีความหลากหลายทั้งด้านสาขาวิชาพื้นฐาน อายุและประสบการณ์ชีวิต ความหลากหลายดังกล่าวเอื้อต่อการก่อตัวของจิตวิญญาณความเป็นครูในลักษณะที่แตกต่างจากบริบทอื่น อย่างไรก็ตามยังขาดงานวิจัยเชิงลึกที่มุ่งทำความเข้าใจความหมาย มิติและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษา ป.บัณฑิตในบริบทของสถาบันการศึกษาในภูมิภาคโดยเฉพาะ

ดังนั้น การศึกษาจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู วิทยาลัยนครราชสีมา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากยังขาดองค์ความรู้ที่อธิบาย ประสบการณ์ภายในและความหมายของความเป็นครูจากมุมมองของนักศึกษา ป.บัณฑิตโดยตรง โดยเฉพาะความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับมิติของจิตวิญญาณความเป็นครูที่ก่อรูปขึ้นจากเส้นทางชีวิต การเรียนรู้ และการตัดสินใจเข้าสู่วิชาชีพครูในฐานะเส้นทางวิชาชีพทางเลือก การวิจัยนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างดังกล่าวผ่านการรับฟังเสียงและประสบการณ์ของผู้เรียนในบริบทจริงของสถาบันการศึกษาในภูมิภาค เพื่อสร้างองค์ความรู้เชิงประสบการณ์ที่เอื้อต่อการพัฒนาการผลิตครูที่คำนึงถึงมิติภายในของความเป็นครูอย่างรอบด้าน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจความเข้าใจและความหมายที่นักศึกษา ป.บัณฑิต วิทยาลัยนครราชสีมา มีต่อจิตวิญญาณความเป็นครู
2. เพื่อศึกษามิติสำคัญของจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษา ป.บัณฑิต
3. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวและพัฒนาการของจิตวิญญาณความเป็นครู

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้แนวทางปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology) ตามแนวคิดของ Moustakas (1994) เพื่อศึกษาประสบการณ์ที่มีความหมายและการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครู การเลือกใช้นี้เนื่องจากต้องการทำความเข้าใจเชิงลึกถึงแก่นแท้ของประสบการณ์และความหมายที่นักศึกษาให้กับจิตวิญญาณความเป็นครูจากมุมมองของผู้ประสบการณ์เอง

ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้คือนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู วิทยาลัยนครราชสีมา ปีการศึกษา 2567 จำนวน 10 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ตามเกณฑ์ดังนี้ (1) เป็นนักศึกษา ป.บัณฑิต ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 เป็นต้นไป เพื่อให้มีประสบการณ์ในหลักสูตรพอสมควร (2) มีความหลากหลายใน

ด้านพื้นฐานการศึกษา (สาขาวิชาเอกที่จบมา) อายุ และเพศ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลาย (3) มีความสมัครใจและพร้อมที่จะให้ข้อมูลอย่างเปิดเผยและลึกซึ้ง และ (4) สามารถสื่อสารและแสดงความคิดเห็นได้อย่างชัดเจน โดยผู้ให้ข้อมูลทั้ง 10 คน ประกอบด้วย เพศหญิง 7 คน เพศชาย 3 คน อายุระหว่าง 22-35 ปี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากสาขาวิชาต่าง ๆ ได้แก่ วิทยาศาสตร์ (3 คน) มนุษยศาสตร์ (2 คน) บริหารธุรกิจ (2 คน) วิศวกรรมศาสตร์ (2 คน) และ นิติศาสตร์ (1 คน)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1. แนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Guide) ผู้วิจัยสร้างแนวคำถามการสัมภาษณ์โดยอาศัยกรอบแนวคิดและการทบทวนวรรณกรรม แบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ (1) ข้อมูลพื้นฐานและเส้นทางสู่วิชาชีพครู (2) ความเข้าใจและความหมายต่อจิตวิญญาณความเป็นครู (3) ประสบการณ์และการรับรู้ต่อตนเองในฐานะครู และส่วนที่ (4) ปัจจัยและบริบทที่มีอิทธิพล โดยคำถามหลักที่ใช้ในการสัมภาษณ์หลากหลายเพื่อเข้าถึงความหมายที่ต้องการ เช่น "จิตวิญญาณความเป็นครูมีความหมายอย่างไรสำหรับคุณ", "อะไรคือแรงจูงใจที่ทำให้คุณเลือกเป็นครู", "คุณรู้สึกอย่างไรเมื่อคิดถึงตัวเองในฐานะครู", "ประสบการณ์ใดในชีวิตที่มีผลต่อความต้องการเป็นครูของคุณ" ทั้งนี้แนวคำถามได้ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการผลิตครู ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยเชิงคุณภาพ และผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาการศึกษา และได้ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะก่อนนำไปใช้จริง

2. แบบบันทึกการสังเกต (Observation Protocol) ใช้สำหรับบันทึกพฤติกรรม การแสดงออก และบริบทระหว่างการสัมภาษณ์ รวมถึงการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมของนักศึกษา เช่น การสอนจำลอง การประชุมกลุ่ม เพื่อเป็นข้อมูลเสริมในการทำความเข้าใจ

3. บันทึกภาคสนาม (Field Notes) ใช้บันทึกความคิดเห็น การไตร่ตรอง และข้อสังเกตของผู้วิจัยระหว่างและหลังการเก็บข้อมูล เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวิเคราะห์

4. เครื่องบันทึกเสียงและโปรแกรมถอดเทป ใช้บันทึกเสียงการสัมภาษณ์ทุกครั้งด้วยความยินยอมของผู้ให้ข้อมูล และถอดเทปเป็นข้อความคำต่อคำ (verbatim transcription) เพื่อการวิเคราะห์

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงอุปนัย (inductive content analysis) ตามแนวทางของ Elo & Kyngäs (2008) ประกอบกับการวิเคราะห์ตามแนวทางปรากฏการณ์วิทยาของ Moustakas (1994) โดยมีกระบวนการทำงานดังต่อไปนี้

1. ผู้วิจัยได้จัดระเบียบข้อมูลจากการถอดเทป บันทึกการสังเกต และบันทึกภาคสนาม และ อ่านข้อมูลทั้งหมดซ้ำหลายครั้งเพื่อทำความเข้าใจและจับประเด็นโดยรวม
2. ผู้วิจัยได้กำหนดหน่วยการวิเคราะห์เป็นความคิด ประโยค หรือย่อหน้าที่มีความหมายสมบูรณ์ คัดแยกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณความเป็นครู
3. ผู้วิจัยได้กำหนดรหัส (codes) ให้กับข้อมูลที่มีความหมายเกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครู ใช้ภาษาของผู้ให้ข้อมูล (in vivo codes) เมื่อเป็นไปได้ ได้รหัสเบื้องต้นจำนวน 87 รหัส ตัวอย่างเช่นดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตัวอย่างการเปิดรหัส (Open Coding)

ข้อความจากผู้ให้ข้อมูล	รหัสเบื้องต้น
“การเป็นครูทำให้ผมรู้สึกว่าชีวิตมีจุดหมาย”	ความหมายในชีวิต
“อยากเห็นเด็กเติบโตและประสบความสำเร็จ”	ความปรารถนาเห็นผู้เรียนประสบความสำเร็จ
“มีครูคนหนึ่งที่คอยให้กำลังใจ บอกว่าผมทำได้”	อิทธิพลของครูที่ให้กำลังใจ
“ครูต้องเข้าใจว่าเด็กแต่ละคนไม่เหมือนกัน”	เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล
“ผมรู้ว่าตัวเองยังอ่อนในเรื่องเหล่านี้ ต้องฝึกฝนเยอะ”	ตระหนักรู้ข้อจำกัด

4. ผู้วิจัยได้กลุ่มรหัสที่มีความหมายใกล้เคียงกันเป็นหมวดหมู่ย่อย (sub-categories) รวมหมวดหมู่ย่อยเป็นหมวดหมู่หลัก (main categories) ตรวจสอบความสอดคล้องและความครอบคลุมของหมวดหมู่ ตัวอย่างเช่นดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ตัวอย่างการจัดหมวดหมู่

รหัส	หมวดหมู่ย่อย	หมวดหมู่หลัก	ชื่อ
ความหมายในชีวิต/ การค้นพบจุดหมาย/ ความสุขที่แท้จริง	การค้นพบความหมายในชีวิตผ่านการสอน	การเรียกหาภายใน สู่วิชาชีพครู	จิตวิญญาณความเป็นครู
อิทธิพลของครูที่ใจกำลังใจ/ ครูที่เป็นแบบอย่าง/ ความประทับใจในครู	อิทธิพลของแบบอย่างครูในอดีต	การเรียกหาภายใน สู่วิชาชีพครู	จิตวิญญาณความเป็นครู

5. ผู้วิจัยสังเคราะห์หมวดหมู่หลักเป็นชื่อใหญ่ที่สะท้อนแก่นแท้ของจิตวิญญาณความเป็นครู ตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างชื่อต่าง ๆ

6. ผู้วิจัยตีความความหมายของชื่อในบริบทของการวิจัย เชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการควบคู่ไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้สามารถปรับแนวทางการเก็บข้อมูลได้ตามความเหมาะสม

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ความน่าเชื่อถือของการวิจัยเชิงคุณภาพตามแนวคิดของ Lincoln และ Guba (1985) ประกอบด้วยความน่าเชื่อถือ ความสามารถในการถ่ายโอน ความเชื่อมั่นได้ และความยืนยันได้ โดยใช้เทคนิคสามเสาในการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกต และเอกสาร ร่วมกับการตรวจสอบโดยผู้ให้ข้อมูล และการเก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 3 เดือน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้บรรยายบริบทและกระบวนการวิจัยอย่างละเอียด ระบุข้อจำกัดของการวิจัยอย่างชัดเจน มีการบันทึกขั้นตอนการวิจัยอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งใช้การตรวจสอบโดยผู้ร่วมวิจัย การพิทวงอคติของผู้วิจัย (bracketing) เพื่อรักษาความเป็นกลาง และเก็บรักษาข้อมูลดิบและหลักฐานการวิเคราะห์ทั้งหมดเพื่อการตรวจสอบย้อนกลับภายใต้การรักษาจริยธรรมการวิจัยอย่างเคร่งครัด

ผลการวิจัย

1. ความเข้าใจและความหมายของจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษา ป.บัณฑิต วิทยาลัยนครราชสีมา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกนักศึกษา ป.บัณฑิต จำนวน 10 คน พบว่า นักศึกษาให้ความหมายของจิตวิญญาณความเป็นครูในฐานะ “แรงขับเคลื่อน” ที่เชื่อมโยงกับความหมายของชีวิต ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองและการอุทิศตนเพื่อผู้อื่น มากกว่าการมองความเป็นครูในเชิงบทบาททางวิชาชีพหรือหน้าที่ตามโครงสร้างองค์กร นักศึกษาหลายคนสะท้อนว่าการเป็นครูทำให้ตนเองค้นพบจุดหมายของชีวิต ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล ก. (อายุ 28 ปี จบวิศวกรรมศาสตร์) ที่ระบุว่า “การเป็นครูทำให้ผมรู้สึกว่าชีวิตมีจุดหมาย ไม่ได้อยู่เพื่อทำงานหาเงินอย่างเดียว แต่อยากเห็นเด็กเติบโตและประสบความสำเร็จ นั่นคือความสุขที่แท้จริง” ในทำนองเดียวกัน ผู้ให้ข้อมูล ข. (อายุ 24 ปี จบบริหารธุรกิจ) อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางความรู้สึกต่อชีวิตการทำงานว่า “ตอนทำงานบริษัทก็มีความรู้สึกว่างเปล่าอยู่ลึก ๆ แบบว่าเหมือนทำไปก็เพื่อเงินเดือน แต่พอมาเป็นครูอัตราจ้าง กลับรู้สึกว่าทุกวันมีความหมาย แม้เงินเดือนจะน้อย จะเหนื่อยแต่ก็มีความสุข ก็เลยมาเรียนต่อเพื่อจะได้เป็นครูจริง ๆ ” นอกจากนี้ นักศึกษายังให้ความหมายของจิตวิญญาณความเป็นครูในฐานะพันธกิจทางสังคม โดยมองว่าการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการแก้ปัญหาสังคม ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล ง. (อายุ 30 ปี จบนิติศาสตร์) ที่สะท้อนว่า “ถ้าเราไปแก้ปัญหาตั้งแต่ต้นน้ำ คือการศึกษา สอนให้เด็กมีวิจรรย์ญาณ มีจริยธรรม สังคมก็จะเปลี่ยน ผมเชื่ออย่างนั้นนะ นั่นคือเหตุผลที่ผมอยากจะเป็นครู” ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ความเข้าใจและความหมายของจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษา ป.บัณฑิต เป็นการรับรู้เชิงคุณค่าและความหมายเชิงลึกมากกว่าการรับรู้เชิงบทบาทหรือสถานภาพทางอาชีพ

2. มิติสำคัญของจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษา ป.บัณฑิต

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ สามารถสังเคราะห์มิติสำคัญของจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษา ป.บัณฑิตออกเป็น 4 มิติหลัก ดังนี้

2.1 มิติที่ 1 การเรียกหาภายในสู่วิชาชีพครู มิตินี้สะท้อนแรงบันดาลใจภายในที่ผลักดันให้นักศึกษาตัดสินใจเข้าสู่วิชาชีพครู โดยมีที่มาจากประสบการณ์ชีวิตและแบบอย่างในอดีต ผู้ให้ข้อมูล ค. (อายุ 25 ปี จบวิทยาศาสตร์) เล่าถึงอิทธิพลของครูต้นแบบว่า “สมัยประถม ม. 3 ผมเรียนไม่เก่งเลยนะ ไม่เก่งจริง ๆ แต่มีครูคนหนึ่งที่คอยให้กำลังใจ... วันนี้นักผมอยากเป็นครู

แบบนี้บ้าง *อยากให้กำลังใจเด็กที่เหมือนผมในวันนั้น*” ข้อมูลนี้สะท้อนว่าการเรียกหาภายใน มิได้เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน แต่เป็นผลจากการสั่งสมประสบการณ์และความทรงจำเชิงคุณค่าในอดีต

2.2 มิติที่ 2 จิตสำนึกในการพัฒนาผู้เรียนอย่างองค์รวม นักศึกษาทุกคนแสดงให้เห็นถึงความใส่ใจและความเห็นอกเห็นใจต่อผู้เรียน โดยมองผู้เรียนในฐานะ “มนุษย์ทั้งคน” ไม่ใช่เพียงผู้รับความรู้ ผู้ให้ข้อมูล จ. (อายุ 26 ปี จบมนุษยศาสตร์) กล่าวว่า “*ครูต้องเข้าใจว่าเด็กแต่ละคนไม่เหมือนกัน... เราต้องมองเห็นเด็กทั้งคนในทุกมุมชีวิตของเธอ ไม่ใช่แค่คะแนนสอบบนกระดาษอะ*” จากการสังเกตการสอนจำลอง พบว่านักศึกษามีการใช้ถ้อยคำให้กำลังใจ น้ำเสียงอ่อนโยนและพยายามปรับวิธีสอนให้สอดคล้องกับความแตกต่างของผู้เรียน

2.3 มิติที่ 3 ความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองทางวิชาชีพ นักศึกษามีการตระหนักรู้ถึงข้อจำกัดของตนเองและแสดงความตั้งใจในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ผู้ให้ข้อมูล ซ. (อายุ 35 ปี จบวิศวกรรมศาสตร์) กล่าวว่า “*แม้จะเก่งในวิชาที่จบมา แต่การเป็นครูต้องเรียนรู้อีกมาก... ต้องฝึกฝนเยอะ*” หลังการสอนจำลอง นักศึกษาหลายคนมีการจดบันทึกสะท้อนคิดและขอคำแนะนำจากผู้อื่น ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล ญ. (อายุ 29 ปี จบวิทยาศาสตร์) ที่ระบุว่า “*ทุกครั้งที่สอนเสร็จ ฉันพยายามจะนึยกย้อนกลับไปว่าอะไรดี อะไรไม่ดี สีหน้า อากาหรักเรียนในห้องเป็นยังไง แล้วก็ปรับปรุงครั้งต่อไป เล็ก ๆ น้อย ๆ คิดว่ามองข้ามไม่ได้เลย*”

2.4 มิติที่ 4 ความศรัทธาในพลังแห่งการศึกษา นักศึกษาทุกคนแสดงความเชื่อมั่นว่าการศึกษสามารถเปลี่ยนแปลงชีวิตและสังคมได้ ผู้ให้ข้อมูล ฎ. (อายุ 31 ปี จบมนุษยศาสตร์) กล่าวว่า “*การศึกษาเปลี่ยนชีวิตผมจากเด็กบ้านนอกที่ไม่มีอะไร มาเป็นคนที่มีโอกาส*” แม้ว่าวิชาชีพครูจะมีข้อจำกัด นักศึกษายังคงแสดงความภาคภูมิใจในการเลือกเส้นทางนี้ ดังที่ผู้ให้ข้อมูล ฐ. (อายุ 24 ปี จบวิทยาศาสตร์) กล่าวไว้ว่า “*ผมภูมิใจที่ได้เป็นครู แม้ตอนนี้จะยังเป็นแค่ครูอัตราจ้าง เพราะเป็นอาชีพที่สร้างคุณค่าให้สังคมอย่างแท้จริง ผมหวังว่าผมจะได้เป็นครูเต็มตัวกับเขาบ้างหลังจากนี้*”

ตารางที่ 1 มิติสำคัญของจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต
วิชาชีพครู

ลำดับ	มิติของจิตวิญญาณ ความเป็นครู	สาระสำคัญของมิติ	ลักษณะการแสดงออกที่พบ
1	การเรียกหาภายในสู่ วิชาชีพครู	แรงบันดาลใจภายในที่ผลักดันให้ ตัดสินใจเข้าสู่วิชาชีพครู เกิดจาก ประสบการณ์ชีวิต ความทรงจำเชิง คุณค่า และครุต้นแบบในอดีต	การเล่าถึงจุดเปลี่ยนในชีวิต ความปรารถนาที่อยากเป็นครู เพื่อ “ให้โอกาส” และ “ให้ กำลังใจ” แก่ผู้เรียน
2	จิตสำนึกในการพัฒนา ผู้เรียนอย่างองค์รวม	การมองผู้เรียนในฐานะมนุษย์ทั้ง คน ครอบคลุมมิติด้านอารมณ์ สังคม คุณธรรมและศักยภาพ เฉพาะบุคคล	การใช้ถ้อยคำให้กำลังใจ น้ำเสียงอ่อนโยน การปรับวิธี สอนให้ เหมาะกับความ แตกต่างของผู้เรียน
3	ความมุ่งมั่นในการพัฒนา ตนเองทางวิชาชีพ	การตระหนักถึงข้อจำกัดของตนเอง และความตั้งใจเรียนรู้ พัฒนา และ ปรับปรุงตนเองอย่างต่อเนื่องใน บทบาทความเป็นครู	การสะท้อนคิดหลังการสอน การจดบันทึก การขอ คำแนะนำ และการเปิดรับการ เรียนรู้ใหม่
4	ความศรัทธาในพลังแห่ง การศึกษา	ความเชื่อมั่นว่าการศึกษามี เปลี่ยนแปลงชีวิตและสังคมได้ แม้ ตระหนักถึงข้อจำกัดของวิชาชีพ	การแสดงความภาคภูมิใจใน บทบาทครู การยึดมั่นใน คุณค่าทางสังคมของวิชาชีพ ครู

3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวและพัฒนาการของจิตวิญญาณความเป็นครู

ผลการวิจัยพบว่าการก่อตัวและพัฒนาการของจิตวิญญาณความเป็นครูได้รับอิทธิพล
จากปัจจัย 3 กลุ่ม ได้แก่ ประสบการณ์ชีวิตส่วนบุคคล การเรียนในหลักสูตร ป.บัณฑิต และ
บริบททางสังคมและวัฒนธรรมผู้ให้ข้อมูลหลายคนสะท้อนว่าประสบการณ์ในอดีตและครุ
ต้นแบบเป็นรากฐานสำคัญของแรงบันดาลใจ ขณะเดียวกันการได้ทดลองสอนจริงและได้รับ
ข้อเสนอแนะในหลักสูตรช่วยให้ตระหนักถึงบทบาทความเป็นครูอย่างลึกซึ้งมากขึ้น นอกจากนี้
การรับรู้คุณค่าของวิชาชีพครูในสังคมไทยยังทำหน้าที่เป็นแรงสนับสนุนให้ผู้ให้ข้อมูลยึดมั่นและ
ภาคภูมิใจในเส้นทางวิชาชีพครู

อภิปรายผล

ผลการศึกษานี้ก่อให้เกิด องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครูในฐานะกระบวนการเชิงประสบการณ์ ของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู วิทยาลัยนครราชสีมา โดยชี้ให้เห็นว่าจิตวิญญาณความเป็นครูไม่ได้เป็นเพียงคุณลักษณะหรือสมรรถนะที่เกิดจากการฝึกฝนทางวิชาชีพ หากแต่เป็นโครงสร้างเชิงความหมายที่ ค่อย ๆ ก่อรูปผ่านแรงขับภายใน การตีความประสบการณ์ชีวิตและบริบททางสังคมที่ผู้เรียนดำรงอยู่ ผลการค้นพบดังกล่าวช่วยขยายกรอบความเข้าใจเดิมที่มีมุมมองจิตวิญญาณความเป็นครูในลักษณะเชิงคุณลักษณะคงที่ ไปสู่การมองเป็นกระบวนการพัฒนาเชิงพลวัต (dynamic process) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Palmer (2007) ที่มองว่าความเป็นครูเริ่มต้นจาก “ภูมิทัศน์ภายในของครู” (inner landscape) ซึ่งประกอบด้วยความเชื่อ คุณค่าและอัตลักษณ์ของความเป็นมนุษย์ที่เชื่อมโยงกับการสอน

ประเด็นเรื่องการให้ความหมายของจิตวิญญาณความเป็นครูในฐานะ “การเรียกหาภายใน” และ “วิถีชีวิต” ที่ปรากฏเด่นในกลุ่มนักศึกษา ป.บัณฑิต สอดคล้องกับข้อค้นพบของดวงกมล บางขวด (2020) อย่างไรก็ดีตามองค์ความรู้ใหม่ที่งานวิจัยนี้นำเสนอคือการอธิบายเส้นทางการก่อรูปของการเรียกหาภายใน ซึ่งมีได้เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน หากแต่เป็นผลของการสั่งสมประสบการณ์ชีวิต การทำงาน และการไตร่ตรองอัตลักษณ์ก่อนตัดสินใจเข้าสู่วิชาชีพครู โดยเฉพาะในกลุ่มนักศึกษา ป.บัณฑิตที่มีวุฒิภาวะและประสบการณ์มากกว่านักศึกษาครูในระบบปกติ

ในส่วนของมิติสำคัญของจิตวิญญาณความเป็นครู ผลการศึกษาที่พบ 4 มิติหลัก ได้แก่ การเรียกหาภายในสู่วิชาชีพครู จิตสำนึกในการพัฒนาผู้เรียนอย่างองค์รวม ความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองทางวิชาชีพ และความศรัทธาในพลังแห่งการศึกษา มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยะพัชร์ คล้าจิ้น และ ศิราณี จุฑาปะมา (2025) ซึ่งพบว่านักศึกษาครูมีจิตวิญญาณความเป็นครูในมิติของความรักในวิชาชีพ ความห่วงใยผู้เรียนและความรับผิดชอบต่อสังคม อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ช่วยขยายความเข้าใจโดยแสดงให้เห็นว่า ในกลุ่มนักศึกษา ป.บัณฑิต มิติของ “การเรียกหาภายใน” และ “ความศรัทธาในพลังแห่งการศึกษา” มีความโดดเด่นเป็นพิเศษ อันอาจเป็นผลมาจากเส้นทางการเข้าสู่วิชาชีพที่แตกต่างจากนักศึกษาครูในหลักสูตรปกติ

ผลการศึกษายังสะท้อนให้เห็นความสำคัญของจิตสำนึกในการพัฒนาผู้เรียนอย่างองค์รวม ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ ชาญณรงค์ วิเศษสัตย์ และคณะ (2024) ที่ระบุว่าครูรุ่นใหม่ให้ความสำคัญกับบทบาทการดูแลผู้เรียนในมิติด้านคุณธรรม จริยธรรม และทักษะชีวิตควบคู่กับความรู้ทางวิชาการ ประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่าจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษา ป.บัณฑิตมิได้จำกัดอยู่เพียงระดับความเชื่อหรือทัศนคติ หากแต่เริ่มเชื่อมโยงไปสู่แนวทางการปฏิบัติในการจัดการเรียนรู้

สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวและพัฒนาการของจิตวิญญาณความเป็นครู ผลการวิจัยที่พบว่าประสบการณ์ชีวิตส่วนบุคคล การเรียนในหลักสูตร ป.บัณฑิต และบริบททางสังคมและวัฒนธรรม มีบทบาทร่วมกัน สอดคล้องกับโมเดลเชิงสาเหตุของ ปิยะวัฒน์ กรมระรวย และคณะ (2560) ซึ่งเสนอว่าจิตวิญญาณความเป็นครูได้รับอิทธิพลจากทั้งปัจจัยภายในบุคคลและปัจจัยแวดล้อม อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้ช่วยเติมเต็มช่องว่างโดยอธิบายกระบวนการเชิงประสบการณ์ (experiential process) ที่ทำให้ปัจจัยเหล่านี้มีความหมายต่อผู้เรียนในบริบทจริงของการผลิตครูทางเลือก

เมื่อพิจารณาในกรอบมโนทัศน์สากล ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องจิตวิญญาณในสถานที่ทำงานของ De Klerk (2008) ที่พบว่าครูรับรู้ความหมายของการทำงานผ่านความรู้สึกเชื่อมโยงกับผู้อื่นและคุณค่าทางสังคม อีกทั้งยังสอดคล้องกับข้อเสนอของ Low (2024) ที่มองว่าจิตวิญญาณของครูมิได้เป็นเรื่องนามธรรม หากแต่ปรากฏผ่านการปฏิบัติ การตัดสินใจและการวางตนของครูในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมกระตือรือร้นและการพัฒนาตนเองของนักศึกษา ป.บัณฑิตที่พบในงานวิจัยนี้

อนึ่งแม้งานวิจัยก่อนหน้าจะชี้ให้เห็นบทบาทของปัจจัยภายในและปัจจัยแวดล้อมต่อจิตวิญญาณความเป็นครู (ปิยะวัฒน์ กรมระรวย และคณะ, 2560) แต่อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้ได้ต่อยอดองค์ความรู้เดิมด้วยการอธิบายกลไกเชิงประสบการณ์ (experiential process) ที่ทำให้ปัจจัยเหล่านั้นถูกตีความ มีความหมาย และหลอมรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ความเป็นครูของผู้เรียนในบริบทการผลิตครูทางเลือก ซึ่งเป็นมิติที่ยังไม่ปรากฏชัดในงานวิจัยเชิงปริมาณหรือการศึกษาเชิงโครงสร้างก่อนหน้า

โดยสรุปผลการอภิปรายชี้ให้เห็นว่าองค์ความรู้ใหม่ของงานวิจัยนี้คือการทำความเข้าใจจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษา ป.บัณฑิตในฐานะกระบวนการก่อรูปเชิงประสบการณ์ ที่เกิดจากการบรรจบกันของอัตลักษณ์ส่วนบุคคล ประสบการณ์ชีวิตก่อนเข้าสู่วิชาชีพ การเรียนรู้ในหลักสูตรและบริบททางสังคม การมองจิตวิญญาณความเป็นครูในลักษณะดังกล่าวไม่เพียง

ช่วยยืนยันแนวคิดทางทฤษฎีเดิม แต่ยังเปิดมุมมองใหม่ในการออกแบบหลักสูตรและกระบวนการผลิตครูที่คำนึงถึง “เส้นทางชีวิตของผู้เรียน” ควบคู่กับการพัฒนาสมรรถนะทางวิชาชีพอย่างเป็นระบบ

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้สรุปได้ว่าจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู วิทยาลัยนครราชสีมา เป็นโครงสร้างเชิงความหมายที่ก่อรูปจากแรงขับภายใน ประสบการณ์ชีวิต และบริบททางสังคม โดยสามารถสังเคราะห์เป็น 4 มิติสำคัญ และได้รับอิทธิพลจากทั้งปัจจัยส่วนบุคคล หลักสูตร และสภาพแวดล้อมทางสังคม

ข้อจำกัดของการวิจัย การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดบางประการที่ควรพิจารณาในการตีความผลการศึกษา ได้แก่ (1) การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวนน้อย และอยู่ในบริบทของสถาบันการศึกษาแห่งเดียว ผลการวิจัยจึงไม่ได้มุ่งสรุปอ้างอิงเชิงทั่วไป หากแต่เป็นการอธิบายความหมายและประสบการณ์เชิงลึกในบริบทเฉพาะ (2) ข้อมูลส่วนใหญ่ได้มาจากการสะท้อนคิดและการให้สัมภาษณ์ของผู้เรียน ซึ่งอาจได้รับอิทธิพลจากการรับรู้และการตีความส่วนบุคคล อย่างไรก็ตามข้อจำกัดดังกล่าวไม่ได้ลดทอนคุณค่าของงานวิจัย หากแต่ช่วยชี้ให้เห็นขอบเขตขององค์ความรู้และเปิดโอกาสให้เกิดการศึกษาต่อยอดในบริบทที่หลากหลายยิ่งขึ้น ทั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. สถาบันผลิตครูควรออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดพื้นที่ให้นักศึกษาได้สะท้อนคิด (reflection) และเชื่อมโยงประสบการณ์ชีวิตของตนกับบทบาทความเป็นครู เพื่อส่งเสริมการก่อตัวของจิตวิญญาณความเป็นครูอย่างลึกซึ้ง
2. ควรพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เช่น การทดลองสอน การเรียนรู้จากครูต้นแบบ และการให้ข้อเสนอแนะเชิงสร้างสรรค์ เพื่อหล่อหลอมความมุ่งมั่นและความศรัทธาในวิชาชีพครู
3. ผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการสร้างบรรยากาศทางสถาบันที่เอื้อต่อการพัฒนามิติภายในของความเป็นครู ควบคู่กับการพัฒนาสมรรถนะทางวิชาชีพ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาจิตวิญญาณความเป็นครูในกลุ่มนักศึกษา ป.บัณฑิตจากสถาบันการศึกษาและบริบททางภูมิภาคที่หลากหลาย เพื่อเปรียบเทียบและขยายความเข้าใจเชิงบริบท
2. ควรใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานหรือการวิจัยเชิงติดตาม (longitudinal

study) เพื่อศึกษาพัฒนาการของจิตวิญญาณความเป็นครูตั้งแต่ช่วงการศึกษาไปจนถึงการปฏิบัติงานจริงในวิชาชีพครู 3. อาจต่อยอดการวิจัยไปสู่การพัฒนาและทดสอบรูปแบบหรือแนวทางการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูในหลักสูตรผลิตครู เพื่อประเมินผลเชิงประจักษ์ในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- ชาญณรงค์ วิเศษศักดิ์ และ คณะ. (2024). การศึกษาความต้องการจำเป็นและแนวทางในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูของครูรุ่นใหม่. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 12(6), 2224–2235.
- ดวงกมล บางชวด. (2020). อดีต – ปัจจุบัน – อนาคต การเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี*, 31(1), 1–15.
- ดวงใจ ชนะสิทธิ์, ชัยยุทธ มณีนรัตน์, และ พงศ์เทพ จิระโร. (2559). จิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม (Spiritual teacher of the Faculty of Education Nakhon Pathom Rajabhat Universtiy). *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 8(1), 107–131.
- ปิยะพัชร คล้าจิ้น และ ศิราณี จุโทปะมา. (2025). จิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 14(1), 169–182.
- ปิยะวัฒน์ กรมระวย, ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม และ ยุวรี ผลพันธิน. (2560). โมเดลเชิงสาเหตุปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตวิญญาณความเป็นครู. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(3), 836–852.
- De Klerk, J. (2008). Spirituality in the workplace: A reality for South African teachers? *South African Journal of Education*, 28(4), 505–517. <https://doi.org/10.15700/saje.v28n4a209>
- Dik, B. J., & Duffy, R. D. (2009). Calling and vocation at work: Definitions and prospects for research and practice. *The Counseling Psychologist*, 37(3), 424–450. <https://doi.org/10.1177/0011000008316430>

- Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 62(1), 107–115. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x>
- Hattie, J. (2009). *Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses related to achievement*. Routledge.
- Low, R. Y. S. (2024). Teachers taking spiritual turns: A practice-centred approach to educators and spirituality via Michel Foucault. *Educational Philosophy and Theory*, 56(6), 537–546. <https://doi.org/10.1080/00131857.2023.2252579>
- Moustakas, C. E. (1994). *Phenomenological research methods*. Sage Publications.
- Palmer, P. J. (2007). *The courage to teach: Exploring the inner landscape of the teacher's life* (10th anniversary ed.). Jossey-Bass.